

ทัศนคติต่อการเป็น “แม่ศรีเรือน” ของผู้หญิงที่ปรากฏ ในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* Attitudes Toward the Idea of Becoming a “Domestic Goddess” in *Duang Jai Thawaprom* Novel Series

สิริยากร ก้านสุวรรณ (Siriya Korn Kansuwan)¹

อรทัย เพียยุระ (Orathai Piayura)²

Received: February 10, 2021

Revised: March 20, 2021

Accepted: August 16, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการเป็น “แม่ศรีเรือน” ที่ปรากฏในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* โดยศึกษาจากนวนิยายจำนวน 5 เรื่อง คือ *ลออจันทร์* โดย ช่อนกลิน *ขวัญฤทัย* โดย แก้วแต้ม *ใจพิสุทธิ์* โดย แพรณัฐ *ดุจดั่งพร* โดย ณาธา และ *พรชีวัน* โดย รัมแก้ว

ผลการศึกษาพบทัศนคติต่อการเป็น “แม่ศรีเรือน” ใน สองลักษณะ คือ ยึดติดกับความเป็นแม่ศรีเรือน คือ การวัดคุณค่าของผู้หญิงจากการเป็นแม่ศรีเรือน โดยแบ่งออกเป็น ตัวละครยึดติดอย่างต่อเนื่อง และตัวละครยึดติดในตอนต้นแต่ผ่อนคลายในตอนท้าย ลักษณะที่สอง ไม่ได้ยึดติดกับความเป็นแม่ศรีเรือน คือ ไม่ได้วัดคุณค่าผู้หญิง

---

¹ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Master of Arts in Thai Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

² สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Thai Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

จากการเป็นแม่ศรีเรือน แต่วัดจากศักยภาพในด้านอื่น ได้แก่ ด้านการศึกษา และด้านการประกอบอาชีพ โดยแบ่งออกเป็น ตัวละครไม่ยึดติดอย่างต่อเนื่อง และตัวละครไม่ยึดติดในตอนต้นแต่ยึดติดในตอนท้าย การวิจัยนี้แสดงให้เห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

คำสำคัญ: ทศนคติ, ผู้หญิง, แม่ศรีเรือน, *ดวงใจเทวพรหม*, ปิตาธิปไตย

Abstract

This article aimed to examine attitudes toward the identity of “domestic goddess” in *Duang Jai Thewaprom* novel series. The study focused on five novels: *La-o Jan (Fair Moon)*, by Sonklin; *Kwan Rutstai (Darling)*, by Kaotaem; *Jai Phisut (Pure Heart)*, by Praenat; *Dut Apsorn (Like an Angel)*, by Nara; and *Phon Chiwan (Life Blessing)*, by Romkaew. This study identified two attitudes toward the idea of becoming a “domestic goddess.” The first was characterized by adherence to the idea and was held by characters who valued a woman by her abilities to fulfill the role of domestic goddess. These characters could be divided into those who adhered to the idea throughout the novels and those who began with this attitude but adopted a more generous one in the end. The second attitude was characterized by detachment from the idea of becoming a domestic goddess which was held by characters who did not value women based on their ability to fulfill this role, but rather, on other abilities, including those related to their education or career. These characters could also be divided into those who were detached from the idea throughout the novels and those who changed their attitude, ultimately adhering to the idea of women fulfilling the domestic goddess role. The findings from this study are indicative of current trends related to shifting status and gender roles among women.

Keywords: Attitudes, Thai Women, Domestic Goddess, *Duang Jai Thawaprom*, Patriarchy

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายและผู้หญิงมีลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันมาตั้งแต่อดีต โดยทั่วไปผู้หญิงจะมีสถานภาพด้อยกว่าผู้ชายแทบจะทุกด้าน ทั้งนี้เป็นผลอันเนื่องมาจากระบบปิตาธิปไตย (patriarchy) หรือชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นระบบที่เอื้ออำนาจให้แก่ฝ่ายชายเป็นหลัก สังคมไทยถูกปลูกฝังและสืบทอดความคิด ความเชื่อ เรื่องระบบชายเป็นใหญ่มาอย่างยาวนาน ความแตกต่างทางกายภาพหรือหลักสรีรศาสตร์ทำให้เกิดการแบ่งบทบาทหรือแบ่งงานของเพศชายกับเพศหญิง เพศชายที่มีร่างกายแข็งแรงกว่าจึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว ออกไปทำมาหากินเพื่อเลี้ยงสมาชิกในครอบครัว ขณะที่เพศหญิงถูกปลูกฝังให้ดูแลความเป็นอยู่ของสมาชิกในครอบครัว และรับผิดชอบงานบ้านทุกอย่างเป็นหลัก ผู้หญิงจึงมีบทบาทเฉพาะพื้นที่ภายในบ้านเท่านั้น ซึ่งการที่ในอดีตไม่นิยมให้ผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้าน ส่งผลให้สถานภาพอาชีพของผู้หญิงไม่เอื้อต่อการที่จะทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในสังคม (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532, หน้า 324)

เมื่อผู้หญิงไม่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ สังคมจึงคาดหวังให้ผู้หญิงไทยทุกคนจะต้องมีทักษะเชี่ยวชาญในเรื่องของงานบ้าน งานเรือน และงานครัว เป็นหนึ่งในคุณสมบัติสำคัญของผู้หญิงไทยหรือที่เรียกว่า “แม่ศรีเรือน” กลายเป็นสิ่งที่คอยวัดคุณค่าของหญิงไทยในยุคก่อน หากหญิงใดมีคุณสมบัติดังกล่าว หญิงผู้นั้นก็จะได้รับการยอมรับจากฝ่ายชาย ครอบครัว และคนในสังคม ดังนั้นการเป็นแม่ศรีเรือนจึงนับได้ว่าเป็นแรงผลักดันให้ผู้หญิงไทยต้องพยายามแสดงศักยภาพดังกล่าวในพื้นที่ในบ้านอย่างเต็มที่

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยได้รับเอาอารยธรรมตะวันตกเข้ามาส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่ผลักดันให้ผู้หญิงได้ออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ผู้หญิงเริ่มสามารถออกมาสมาคมนอกบ้านได้ คบเพื่อนต่างเพศได้ เล่นกีฬาได้ ประกอบอาชีพนอกบ้านตามวิชาที่ได้อ่านเรียนมา (สายสมร เณตรองการ, 2529, หน้า 25-26) นอกจากนี้ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้ผู้หญิงได้ก้าวออกมามีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ผู้หญิงสามารถที่จะแสดงศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่และหลากหลายด้าน ความคาดหวังของสังคมไทยที่มีต่อบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงจึงเปลี่ยนแปลงไป สังคมเริ่มไม่ได้คาดหวังว่าผู้หญิงทุกคนจะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือนเช่นเดียวกับผู้หญิงในยุคก่อน

นวนิยายชุด *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* เป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากกลุ่มของผู้อ่านเป็นอย่างมาก และได้รับการตีพิมพ์ซ้ำหลายครั้ง เมื่อสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 ได้นำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ในโอกาสครบรอบ 43 ปีของสถานี ละครดังกล่าวได้กระแสดตอบรับที่ดี ทำให้แฟนนิยายและแฟนละครเป็นจำนวนมากเรียกร้องให้ทางสำนักพิมพ์และนักเขียนจัดทำภาคต่อของนิยายชุดดังกล่าว นักเขียนทั้ง 5 ท่านจึงตัดสินใจแต่งภาคต่อของนวนิยายชุด *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* ได้แก่ นวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม*

ในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* ประกอบด้วยนวนิยาย 5 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง *ล่อจันทร์* โดย ชอนกลีน เรื่อง *ขวัญฤทัย* โดย เก้าแต้ม เรื่อง *ใจพิสุทธิ์* โดย แพรณัฐ เรื่อง *ดุจดั่งปสร* โดย ฌารา และเรื่อง *พรชีวัน* โดย ร่มแก้ว เหตุการณ์ในนวนิยายเกิดขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2530-2540 ถึงแม้ว่านวนิยายชุดนี้จะมีเนื้อเรื่องดำเนินต่อมาจากนวนิยายชุด *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* ก็ตาม แต่พบว่ามีการสร้างตัวละครหญิงให้มีคุณสมบัติที่หลากหลายและแตกต่างจากตัวละครหญิงในชุดก่อน ด้วยการขาดความเป็นแม่ศรีเรือน แต่พวกเขากลับได้รับการชื่นชมและยอมรับในฐานะสะใภ้จากเหล่าสมาชิกตระกูลจุฑาเทพ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติครอบครัวฝ่ายชายที่มีต่อการเป็นแม่ศรีเรือนว่าไม่ใช่สิ่งจำเป็นที่ทำให้ตัวละครหญิงจะได้รับการชื่นชมและยอมรับในฐานะสะใภ้ คุณลักษณะดังกล่าวนับได้ว่าเป็นคุณสมบัติร่วมของตัวละครหญิงในนวนิยายและถือว่าเป็นภาพแทนของผู้หญิงในช่วงปี พ.ศ. 2530-2540 ซึ่งจะช่วยแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมต่อความเป็นหญิงที่ส่งผลต่อแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในอนาคต ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงทัศนคติต่อการเป็น “แม่ศรีเรือน” ของผู้หญิงที่ปรากฏในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม*

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเรื่องเพศภาวะ (Gender)

เป็นกรอบแนวคิดที่มีการพัฒนามาจากแนวคิดสตรีนิยม (feminism) โดยคำว่า gender มีการแปลเป็นภาษาไทยที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น เพศสภาพ เพศสถานะ นอกจากนี้ยังมีเพศภาวะและเพศสภาวะที่ถูกนำมาใช้ (อรทัย เพียยุระ, 2560, หน้า 2) ในบทความนี้เลือกใช้คำว่า ‘เพศภาวะ’ แทนคำว่า gender

เพศภาวะ คือ เพศที่สังคมเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ให้ กล่าวคือ เมื่อเกิดมาเป็นหญิงหรือชายจะต้องแสดงบทบาทหน้าที่อย่างไร โดยสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นผู้หล่อหลอมบทบาทหน้าที่ให้ ย่อมมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น บทบาทในครอบครัว สังคมไทยกำหนดให้ “ผู้ชายเป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” กล่าวคือ ผู้ชายทำหน้าที่เป็นผู้นำ ในขณะที่ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นผู้ตาม เป็นต้น ทั้งนี้รวมถึง เกย์ กระเทย หอม ดี ที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2554)

ผู้ที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแบ่งเพศหญิงเพศชายออกเป็นเพศตามสรีระ (physical sex) และเพศในเชิงวัฒนธรรม (cultural sex) คือ Simone de Bouvoir ปรากฏในหนังสือที่ชื่อว่า *The Second Sex* เมื่อปี ค.ศ. 1953 ที่ได้มีการนำเสนอว่า ความแตกต่างทางสรีระระหว่างหญิงและชาย ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ทั้งสองเพศมีความสามารถที่แตกต่างกัน แต่สังคมต่างหากที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย ซึ่งแนวคิดนี้เป็นที่มาของวาทกรรม “One is not born, but rather becomes, a woman.” (Simone de Bouvoir, 1953 อ้างถึงใน อรทัย เพียยุระ, 2560)

จะเห็นได้ว่า เพศภาวะนั้นถูกกำหนดโดยปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้สังคมเกิดความคาดหวังต่อความเป็นหญิงเป็นชายในแง่มุมเฉพาะต่าง ๆ และมีส่วนกำหนดความเชื่อ ทัศนคติ รวมทั้งประเพณีปฏิบัติต่าง ๆ ที่ถูกทำให้กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมในเรื่องของความเป็นหญิงและความเป็นชาย เพศภาวะเป็นสิ่งที่แตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม และเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

บทบาททางเพศภาวะ (Gender Role)

โดยทั่วไปกรอบการสร้างความเป็นชายมักมุ่งเน้นเรื่องภาวะผู้นำ มีความสามารถด้านต่าง ๆ และมีพื้นที่ในสังคมหรือพื้นที่สาธารณะ ในขณะที่กรอบความเป็นหญิงมักเน้นไปที่บทบาทหน้าที่ในพื้นที่ภายในบ้านหรือพื้นที่ส่วนตัว จะเห็นได้ว่า เพศภาวะส่งผลกับผู้หญิงและผู้ชายต่างกัน (ทัศนวิทย์ ศรีมันตะ, 2557, หน้า 47-50) โดย Hurlock (1978) ได้อธิบายถึงบทบาทหญิงชายแบบดั้งเดิม (traditional gender roles) และบทบาทหญิงชายแบบเท่าเทียม (egalitarian gender roles) สามารถสรุปได้ ดังนี้

- แนวคิดบทบาทหญิงชายแบบดั้งเดิม (Traditional Gender Roles)

แนวคิดที่เชื่อว่าหญิงชายมีบทบาทที่แตกต่างกัน ผู้ชายจะมีความเป็นชายสูงเพียงอย่างเดียว (High masculinity) ส่วนผู้หญิงจะมีความเป็นหญิงสูงเพียงอย่างเดียว

(high femininity) และยังเชื่อว่าบทบาทหญิงชายถูกกำหนดเนื่องจากความแตกต่างทางเพศสรีระ ซึ่งแนวคิดนี้สะท้อนความคิดแบบชายเป็นใหญ่ และก่อให้เกิดความเชื่อ ความคาดหวัง และการแบ่งบทบาทหน้าที่ของหญิงและชายในสังคม โดยมีการกำหนดคุณลักษณะดังนี้ ความเป็นชาย เป็นผู้นำ ทำหน้าที่รับผิดชอบหารายได้เลี้ยงครอบครัว มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องสำคัญของครอบครัว ก้าวร้าว สามารถประสบความสำเร็จและยกสถานะทางสังคมโดยความสามารถ ควบคุมอารมณ์ได้ มีพลังมากกว่าผู้หญิง เลือกทำงานที่มีเกียรติและได้ค่าจ้างที่สูง ในขณะที่ความเป็นหญิง จะเป็นผู้ตามและให้บริการในทุกสถานการณ์ ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลครอบครัวและงานบ้าน ยกสถานะทางสังคมโดยการแต่งงานกับผู้ชายที่มีฐานะทางสังคมสูงกว่าตน มักแสดงอารมณ์ออกมา มีพลังน้อยกว่าผู้ชาย ให้อำนาจผู้ชายในการตัดสินใจ ทำงานนอกบ้านในกรณีที่จำเป็น และทำงานที่ใช้ทักษะที่ต่ำและได้รับค่าจ้างที่ต่ำ (Hurlock, 1978, p. 463)

- แนวคิดบทบาทเพศภาวะแบบเสมอภาค (Egalitarian Gender Roles)

แนวคิดที่ยอมรับว่าหญิงชายนั้นมีความเท่าเทียมกัน บทบาทของหญิงชายไม่มีความแตกต่างและไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ โดยมีการกำหนดคุณลักษณะดังนี้ ความเป็นชาย ยอมรับและให้ความสำคัญกับเพศตรงข้าม สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่คำนึงว่าเป็นหน้าที่ของหญิงหรือชาย ไม่ลังเลที่จะทำงานที่ถูกเชื่อว่าเป็นงานของผู้หญิง เช่น งานบ้านและเลี้ยงดูบุตร ให้โอกาสสมาชิกในครอบครัวในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ สามารถทำงานโดยมีหัวหน้างานเป็นผู้หญิงได้โดยปราศจากความคิดต่อต้าน เป็นต้น ส่วนความเป็นหญิง ตระหนักว่าตนเองมีความสำคัญ สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้โดยไม่คำนึงว่าเป็นหน้าที่ของหญิงหรือชาย ทำงานนอกบ้านและหาโอกาสในการทำงานเท่าเทียมกับผู้ชาย สามารถตัดสินใจได้ด้วยตัวเอง ไม่รู้สึกผิดที่เลือกทำงานนอกบ้านมากกว่าเลี้ยงดูบุตร หาโอกาสในการดำรงตำแหน่งบริหาร เป็นต้น

สำหรับบทบาทหญิงชายในสังคมไทยนั้น หมายถึง บทบาทหน้าที่ รวมถึงพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายใต้ความคาดหวังของสังคมในระบอบปิตาธิปไตย กล่าวคือ ผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด ย่อมถูกกำหนดให้มีสถานภาพด้อยกว่าผู้ชายในทุกด้าน ซึ่งส่งผลให้บทบาทของผู้หญิงด้อยกว่าผู้ชายด้วยเช่นกัน เห็นได้จากการที่ผู้หญิงมีบทบาทเฉพาะพื้นที่ในบ้านซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัวเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

หญิงไทยกับความเป็นแม่ศรีเรือน

แนวคิดเรื่องเพศภาวะหรือบทบาททางเพศในเชิงสังคมเป็นเหตุที่ทำให้สังคมไทยคาดหวังให้ผู้หญิงเป็นทั้งมารดาและภรรยาที่ดี ความคาดหวังดังกล่าวมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปรากฏให้เห็นได้จากสิ่งต่าง ๆ อาทิ ผลงานวรรณกรรม ดังจะเห็นได้ว่าตัวละครหญิงที่ปรากฏในวรรณกรรมยุคก่อนมักจะถูกยึดโยงและผูกติดกับสถานภาพและบทบาทของการเป็นมารดาและภรรยาที่ดี โดยจะมีคุณลักษณะของการเป็นกุลสตรีที่ติงามด้วยประการต่าง ๆ อาทิ การมีกิริยามารยาทที่งดงาม การพูดจาที่ไพเราะ การแต่งกายที่สุภาพเรียบร้อย มีการวางตัวที่เหมาะสม เป็นต้น นอกจากนี้ความเป็น “แม่ศรีเรือน” ยังเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่สำคัญสำหรับการดำรงสถานภาพหญิงไทย ดังจะเห็นได้จากตัวละคร “แม่พลอย” จากเรื่อง *สี่แผ่นดิน* (2494) บทประพันธ์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นตัวละครหญิงที่ได้รับการยกย่องให้เป็นหญิงไทยในอุดมคติ ความเป็นแม่บ้านแม่เรือนสูง โดยได้รับการขัดเกลาตามแบบฉบับหญิงสาวชาววัง อีกทั้งยังเป็นมารดาและภรรยาผู้อุทิศตนให้ครอบครัว นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมคำสอนผู้หญิงอีกมากมายที่มุ่งเน้นไปที่การอบรมสั่งสอนผู้หญิงให้ปฏิบัติตนให้อยู่ในความประพฤติที่ติงาม

คำสอนหญิงส่วนใหญ่มักจะมีใจความสำคัญ คือ การให้ผู้หญิงต้องแสดงความจงรักภักดีและการเคารพต่อสามีของตนเมื่อแต่งงานแล้ว และรับผิดชอบเรื่องงานบ้านงานเรือน มุ่งเน้นให้ผู้หญิงต้องคอยปรนนิบัติดูแลสามีของตนเป็นอย่างดี อาทิ การจัดเตรียมอาหารไว้รอสามี คอยดูแลระหว่างการรับประทานอย่างใกล้ชิด และผู้ที่เป็นภรรยาจะรับประทานอาหารได้ก็ต่อเมื่อสามีรับประทานเสร็จแล้ว นอกจากนี้ยังต้องจัดการบ้านเรือน รับผิดชอบดูแลข้าวของเครื่องใช้ทุกอย่างภายในบ้านให้เรียบร้อย (ชาติชาย มุกสง, 2558, หน้า 96) ในกรณีของผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานก็เช่นกันที่จะต้องมีความรับผิดชอบของการเป็นกุลสตรีและความเป็นแม่ศรีเรือน จะเห็นได้ว่า นอกจากผู้หญิงไทยมักจะถูกเน้นย้ำในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนแล้ว ความเป็นแม่ศรีเรือนก็เป็นอีกคุณสมบัติหนึ่งที่ถูกเน้นย้ำสำหรับการดำรงสถานภาพหญิงไทยที่ดีตามที่สังคมปรารถนา สอดคล้องกับคำกล่าวของจินตนาถ กลัดวัง (2545, หน้า 164) ที่กล่าวว่า “บทบาทของผู้หญิงในการเป็นแม่ศรีเรือนถูกสร้างภาพว่า ‘การเป็นแม่ศรีเรือน’ คือหนึ่งในคุณสมบัติที่ผู้หญิงดีจะต้องมี”

นิยามความหมายของ “แม่ศรีเรือน” สามารถสรุปได้ว่า หมายถึง ผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเพียบพร้อมในการเป็นภรรยา โดยมีหน้าที่ปรนนิบัติสามีอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เป็นมารดาผู้อบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูบุตร อีกทั้งยังต้องทำหน้าที่เป็นแม่ครัวของเรือน ดูแลอาหารการกินของสมาชิกในครอบครัวไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ผู้หญิงคนใดที่สามารถปฏิบัติหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดีเยี่ยมและครบครัน จะได้รับการยกย่องว่าเป็นแม่ศรีเรือน (ปาจารย์ ช้วยบุญ, 2561, หน้า 126)

เมื่อแนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางเพศเริ่มแพร่เข้าสู่สังคมไทย ส่งผลให้บทบาทหญิงและชายเกิดความเปลี่ยนแปลง เกิดการสลับบทบาทระหว่างทั้งสองเพศขึ้น โดยผู้หญิงมารับภาระงานต่าง ๆ ของผู้ชาย หรือผู้ชายมารับบทบาทดูแลบ้านเรือน เลี้ยงบุตรที่เคยเป็นบทบาทของผู้หญิง (วาสิ ชันธวาร์, 2547, หน้า 24-40) เช่น การเปลี่ยนแปลงบทบาทในครอบครัวระหว่างสามีและภรรยา กล่าวคือ ในบางครอบครัวทั้งสามีและภรรยาต่างก็ต้องออกไปทำงานหาเงิน เพื่อใช้เลี้ยงดูครอบครัวเช่นเดียวกัน หรือในบางครอบครัวนั้นภรรยาเป็นฝ่ายออกไปทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ในขณะที่สามีเป็นผู้ที่ต้องรับบทบาทในการเลี้ยงดูบุตรและรับผิดชอบภาระงานบ้านแทนภรรยากันมากขึ้น (ศรีหทัย เวลส์ส, 2561, หน้า 78-79)

เรื่องย่อของนวนิยายชุด ดวงใจเทวพรหม

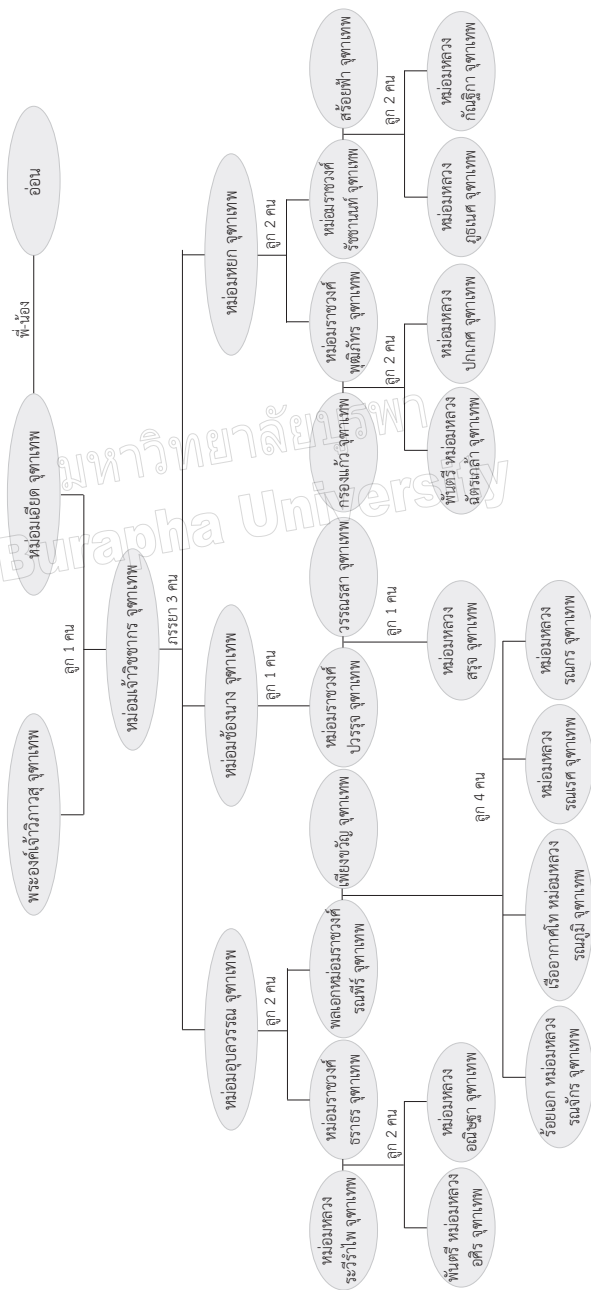
นวนิยายชุด ดวงใจเทวพรหม เป็นเรื่องราวต่อจากนวนิยายชุด สุภาพบุรุษจุฑาเทพ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรักของเหล่าคุณชายตระกูลจุฑาเทพรุ่นที่ 2 กับหญิงสาวผู้มีสายเลือดเทวพรหมที่ต้องกลับมาสานต่อคำสัญญาที่ไม่สมหวังจากรุ่นพ่อแม่ (ดูภาพที่ 1 ประกอบ)

เรื่อง ลออจันทร์ ลออจันทร์หรือลออ เป็นหญิงสาวที่รักครอบครัวเป็นอย่างมาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนเข้าใจผิดว่า เจ้าสัวไฉนผู้เป็นท่านทวดของเธอเป็นผู้คิดทรยศต่อบ้านเมืองและพระเชษฐา เธอจึงพยายามหาวิธีพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของท่านทวดและปกป้องชื่อเสียงและศักดิ์ศรีให้กับวงศ์ตระกูลด้วยการปลอมตัวเป็นเลขานุการของหม่อมหลวงภูษเณศ บุตรชายของหม่อมราชวงศ์รัชชานนท์กับสร้อยฟ้า เพื่อหาทางนำ ‘สร้อยอัญญาจักระ’ สิ่งเดียวที่จะสามารถพิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้กับวงศ์ตระกูลของเธอ

ภาพที่ 1

แผนผังตัวละครนวนิยายชุด ดวงใจเทวพรหม

หมายเหตุ: ปรับปรุงจาก ลออจันทร์, โดย ช่อมนลิน, 2562, กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

เรื่อง *ขวัญฤทัย ขวัญฤทัย ขวัญ หรือทัย* บุตรสาวของหม่อมหลวงมารตีกับนายพลพินิจ หลังจากให้นายพลพินิจเสียชีวิตลง หม่อมหลวงมารตีที่เป็นอนุภรรยาจึงไม่ได้รับสมบัติใด เป็นเหตุให้เธอมีกะโหลกศีรษะว่าขวัญฤทัยเป็นต้นเหตุของเรื่องร้ายในชีวิตของเธอ ต่อมาเธอพาขวัญฤทัยย้ายมาอาศัยอยู่กับสามีใหม่ที่เชียงใหม่ ขวัญฤทัยช่วยก้องภพพี่ชายต่างบิดาขายอาหารและนำส่งอาหาร จนมีโอกาสดูพบพันตรีหม่อมหลวงฉัตรเกล้า บุตรชายของหม่อมราชวงศ์พูนิจที่รักกับกรองแก้วที่มาปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ทหารที่โรงพยาบาลค่ายเม็งรายมหาราช เธอมีกะโหลกศีรษะที่กลั่นแกล้งเธออยู่เสมอ แต่หม่อมหลวงฉัตรเกล้ากลับตกหลุมรักเธอ แม้จะรู้ภายหลังว่าเธอเป็นบุตรสาวของหม่อมหลวงมารตีที่มีความเกลียดชังต่อตระกูลจุฑาเทพ ทำให้เป็นกำแพงขวางกั้นความรักของชายหนุ่มและหญิงสาว

เรื่อง *ใจพิสุทธิ์ ใจพิสุทธิ์หรือหนูพุก* เป็นเด็กกำพร้าที่ถูกมารดาทิ้งที่สถานีนอนมัยแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ นายแพทย์ผู้ทำคลอดจึงรับอุปการะเธอไว้ในฐานะบุตรสาวบุญธรรม ต่อมาเธอถูกส่งตัวให้มาอาศัยกับพี่สาวของพ่อบุญธรรมที่กรุงเทพมหานคร และได้พบกับร้อยเอกหม่อมหลวงรณจักร ทหารม้าหนุ่ม บุตรชายคนโตของพลอากาศเอกหม่อมราชวงศ์รณพีร์กับเพียงขวัญ และสุนิดาหรือส้มจี๊ด น้องสาวของเพื่อนสนิทของหม่อมหลวงรณจักรซึ่งเสียชีวิตระหว่างปฏิบัติงานมาดูแลตามคำฝากฝัง และส่งเข้าศึกษาต่อ ใจพิสุทธิ์ไม่ชอบหม่อมหลวงรณจักร เพราะยังคงฝังใจตั้งแต่ตอนที่เธอมักจะโดนฝ่ายชายกลั่นแกล้งอยู่เป็นประจำ ใจพิสุทธิ์มีเข็มกลัดติดตัวที่มารดาทิ้งไว้ให้ก่อนที่จะหายไป ทุกคนในตระกูลจุฑาเทพและเทวพรหมต่างเข้าใจว่าเธอเป็นบุตรสาวของหม่อมหลวงวิไลร์มภา และช่วยกันตามหามารดาของเธอ

เรื่อง *ดุจอัปสร ดุจอัปสรหรือฟ้า* บุตรสาวของหม่อมหลวงวิไลร์มภากับศิริพงษ์เจ้าของรีสอร์ทแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ เธอรักมารดามากถึงขนาดยอมทำตามที่มีการด่าสั่งทุกอย่าง โดยเธอได้สมัครงานที่บริษัทเจทีพีร็อฟเพอร์ตี้ เพื่อจะหาทางเข้าไปแก้แค้น บุตรชายของหม่อมราชวงศ์รณพีร์ตามความต้องการของมารดา ทว่าคนที่เธอพบกลับเป็นพันตรีหม่อมหลวงอศิร บุตรชายคนโตของหม่อมราชวงศ์ธรรกับหม่อมหลวงระวีวิภาที่เคยช่วยชีวิตเธอไว้ และยังเป็นคนที่เธอมอบหัวใจให้อีกด้วย ในขณะที่พันตรีหม่อมหลวงอศิรก็เช่นเดียวกันที่เกิดความประทับใจในความสวยและความกล้าหาญของเธอในครั้งนั้น เขาเฝ้ารอหญิงสาวมาหลายปี จนทั้งสองได้กลับมาพบกันอีกครั้ง ความรักของทั้งคู่มีความเกลียดชังของหม่อมหลวงวิไลร์มภาเป็นกำแพงขวางกั้น

เรื่อง *พรชีวัน* พรชีวันหรือชีวัน บุตรสาวของกระถินอดีตคู่หมั้นของหม่อมราชวงศ์ปวรจุร เธอได้รับการอุปการะและส่งเสียให้ไปศึกษาในระดับปริญญาตรีที่อิตาลีจากทวดอ่อน และได้รับคำสั่งให้ทำหน้าที่เป็นกามเทพจับคู่ระหว่างหม่อมหลวงสรุจ บุตรชายคนเดียวของหม่อมราชวงศ์ปวรจุรกับบรรณรสา ที่ได้เป็นเลขานุการทูตไทย ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี กับพรชีวัน เทวพรหม บุตรสาวของหม่อมหลวงเกษรากับชินกร และเป็นลูกพี่ลูกน้องของพรชีวัน หญิงสาวผู้เพียบพร้อมที่เดินทางไปศึกษาในระดับปริญญาโทที่อิตาลี แต่ทว่ากับเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันเมื่อพรชีวันเกิดตั้งครรภ์ และพรชีวันเกิดตกหลุมรักเลขานุการทูตหนุ่มเสียเอง ทำให้เรื่องราวทั้งหมดวุ่นวาย

วิธีการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาจากการอ่านนวนิยายชุด *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายชุดดังกล่าว เพื่อหาแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* จำนวน 5 เล่ม ได้แก่ เรื่อง *ลออจันทร์* เรื่อง *ขวัญฤทัย* เรื่อง *ใจพิสุทธิ์* เรื่อง *ดุจอัปสร* และเรื่อง *พรชีวัน* ซึ่งนวนิยายชุดนี้ได้ให้ความสำคัญกับผู้หญิงเป็นหลัก ประกอบกับการที่ประเด็นเรื่องความเป็นแม่ศรีเรือนเป็นหนึ่งในบทบาทของผู้หญิงซึ่งเป็นที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในนวนิยายทั้งสองชุด ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาทัศนคติต่อความเป็นแม่ศรีเรือนของผู้หญิงและการเปลี่ยนแปลงของทัศนคติของตัวละครจากนวนิยายชุด *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* และนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม*

จากนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทัศนคติของตัวละครที่มีต่อความเป็นแม่ศรีเรือนของผู้หญิงซึ่งปรากฏให้เห็นผ่านตัวละครในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* โดยใช้กรอบแนวคิดบทบาททางเพศภาวะ (gender) แบบเสมอภาค (egalitarian gender roles) ในการศึกษาวิเคราะห์ ผลการวิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์และยกตัวอย่างประกอบ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบทัศนคติต่อความเป็น “แม่ศรีเรือน” ใน 2 ลักษณะ คือ 1. ยึดติดกับการเป็นแม่ศรีเรือน 2. ไม่ได้ยึดติดกับความเป็นแม่ศรีเรือน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ยึดติดกับการเป็นแม่ศรีเรือน

การใช้เพศมาเป็นเกณฑ์ในการกำหนดบทบาทหน้าที่ จึงทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดพื้นที่ให้อยู่ภายในบ้าน และจำเป็นต้องแสดงศักยภาพในพื้นที่ดังกล่าวให้สมบูรณ์แบบและเหมาะสมกับสถานภาพที่ตนดำรงอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบุตรสาว ภรรยา และมารดา (ปาจารย์ ช่วยบุญ, 2560, หน้า 121) จึงเป็นเหตุให้คนในสังคมคาดหวังว่าผู้หญิงไทยทุกคนจะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือน เช่นเดียวกับในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* จากการศึกษาพบว่า บางตัวละครยังคงยึดถือความเป็นแม่ศรีเรือน และได้นำมาใช้พิจารณาผู้หญิงที่จะเข้ามาเป็นสะใภ้จุฬาเทพ โดยแบ่งออกเป็น

1.1) ตัวละครยึดติดอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การที่ตัวละครวัดคุณค่าผู้หญิงจากคุณสมบัติความเป็นแม่ศรีเรือนตั้งแต่ในนวนิยายชุดแรก *สุภาพบุรุษจุฬาเทพ* ต่อเนื่องมาจนถึงนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* ดังจะเห็นได้จากตัวละคร หม่อมหลวงระวีรำไพ และหม่อมราชวงศ์ธรรต บิดามารดาของหม่อมหลวงภูธเนศและหม่อมหลวงอภิษฐา โดยทัศนคติดังกล่าวมาจากการประสบการณ์ส่วนตัวของทั้งสองตัวละคร ดังข้อความตัวอย่าง

“แต่คุณแม่กับคุณทวดยังอยากให้ผมแต่งงานกับลูกสาวของอาเภอสายตรงอีกคนของคุณชายเทวพันธ์”

“ทุกคนก็หวัง เพราะหนูซาลิสาก็เก่งทั้งการบ้านการเรือนเหมือนแม่ หน้าที่การงานก็เก่งเหมือนพ่อ เหมาะสมกับแกทุกประการ พ่อเองก็อยากให้แกได้แต่งงานกับผู้หญิงดี ๆ แต่ถ้าไม่รักชอบ พ่อก็ไม่ฝืนใจแก”

(ณารา, 2562, หน้า 45)

“เฮ้อ...พลาดจากตาวิศ แล้วยังเสียดายหนูลิสสา รายนั่นออกจะน่ารัก เรียบร้อย ตาเพชรก็ไม่ชอบเสียอีก”

(ณารา, 2562, หน้า 377)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทั้งหม่อมหลวงระวีรำไพและหม่อมราชวงศ์ธรรตต่างก็ประทับใจในตัวซาลิสานุตรสาวของหม่อมหลวงเกษรา และต้องการให้หม่อมหลวงอสิริแต่งงานกับเธอ ทั้งนี้นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการที่ซาลิสามีทายาทเทวพรหมสายตรง ซึ่งการแต่งงานระหว่างทั้งสองนับว่าเป็นการสานพันธสัญญาระหว่างจุฬาเทพ กับเทวพรหมแทนรุ่นของบิดามารดาแล้ว ยังมาจากการที่เธอเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อมในทุก ๆ ด้าน นอกเหนือจากวุฒิการศึกษาและอาชีพแล้ว ยังมีความเป็น

แม่ศรีเรือนที่เธอได้รับการอบรมสั่งสอนและฝึกฝนจากมารดา จนกล่าวได้ว่าเธอเป็นตัวแทนของหม่อมหลวงเกษรา ทำให้เธอได้รับการชื่นชมจากครอบครัวของฝ่ายชาย

การที่หม่อมหลวงระวีราไฟยัดติดกับการเป็นแม่ศรีเรือนนั้นเนื่องมาจากในอดีตของเธอ เมื่อครั้งที่หม่อมหลวงระวีราไฟยังอยู่ในวัยสาว ถึงแม้เธอจะไม่ได้เชี่ยวชาญในเรื่องงานครัวมากนัก เพราะไม่ได้เข้าครัวทำอาหารเป็นกิจวัตรประจำวัน ด้วยติดภารกิจทางด้านการศึกษา แต่เธอก็มีฝีมือในเรื่องของงานครัวอยู่พอสมควร เธอมักจะเข้าครัวแสดงฝีมือการทำอาหารทุกครั้งที่หม่อมราชวงศ์ธรรมาเยี่ยมบิดาของเธอที่บ้าน เพื่อสร้างความประทับใจกับหม่อมราชวงศ์ธรรมา การกระทำดังกล่าวสะท้อนถึงทัศนคติต่อความเป็นแม่ศรีเรือนของหม่อมหลวงระวีราไฟว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับลูกผู้หญิง เพื่อดูแลสามีและบุตรในอนาคตถึงแม้เธอจะเป็นผู้หญิงที่มีบทบาทในพื้นที่สาธารณะก็ตาม จึงกล่าวได้ว่าหม่อมหลวงระวีราไฟจึงปรารถนาให้หญิงสาวที่จะมาเป็นลูกสะใภ้ในอนาคตควรมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับเธอเมื่อต้องมาเป็นลูกสะใภ้ตระกูลนี้นั่นเอง ขालิสามีคุณสมบัติดังกล่าวจึงตรงตามความคาดหวังของหม่อมหลวงระวีราไฟ

ในขณะที่ หม่อมราชวงศ์ธรรมาก็มีความคิดเห็นเช่นเดียวกันที่มองว่าความเป็นแม่ศรีเรือนเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงที่จะเข้ามาเป็นภรรยาของบุตรชาย ทั้งนี้อาจเกิดจากประสบการณ์ส่วนตัว คือ ชีวิตแต่งงานของเขากับหม่อมหลวงระวีราไฟ ซึ่งเธอสามารถรับผิดชอบภาระงานในบ้านและงานนอกบ้านได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องสร้างความประทับใจและความภูมิใจให้แก่เขาอย่างมาก ดังนั้นเขาจึงคาดหวังให้ขาลิสามีคุณสมบัติเช่นเดียวกับภรรยาของเขาเป็นสะใภ้

นอกจากนี้ ยังพบว่าตัวละครหญิงอย่าง ลออจันทร์ ก็มีทัศนคติต่อความเป็นแม่ศรีเรือนว่าเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับลูกผู้หญิง หากไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวอาจทำให้ฝ่ายชายเกิดอคติในใจเกี่ยวกับคุณสมบัติของความเป็นหญิงในตัวเธอ อาจทำให้เธอไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายชายและครอบครัว ดังข้อความตัวอย่าง

“แล้วคุณละ ทำอาหารเป็นไหม”

“ทำเป็นแต่เมนูไข่ค่ะ ไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ตุ๋น” เธอยิ้มเขิน ๆ “ที่ออฟาร์ทเมนต์ ไม่นอนุญาตให้ทำอาหารค่ะ ส่วนใหญ่ก็ซื้อข้าวห่อมากินกัน”

(ช่อนกลิ่น, 2562, หน้า 95)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าเมื่อลออจันทร์ถูกถามถึงฝีมือด้านงานครัว เธอรู้สึกกระดากอายที่ไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือน ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับผู้หญิง แต่เพื่อลดความกระดากอายดังกล่าว เธอจึงเลือกใช้เหตุผลเรื่องที่อยู่อาศัยของเธอที่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาหารมาเป็นข้ออ้างสนับสนุน เพื่อลดอคติเกี่ยวกับคุณสมบัติดังกล่าวในใจของฝ่ายชายนั่นเอง

ลออจันทร์ส่งยิ้มเจื่อนให้ “คือ...ฉันอยากจะทำอาหารเป็นบ้างนะคะ ถ้าไม่เป็นอะไรเสียเลยคงเป็นกุลสตรีไม่ได้แน่”

ภูธนศัยยิ้มกับความคิดของเธอ “ความจริงไปเรียนกับคุณแม่ก็ได้นะ คราวก่อนท่านก็บอกอยู่ไม่ใช่หรือว่าให้คุณเข้าไปเรียนทำอาหารกับท่านได้ทุกเมื่อ”

“อย่าดีกว่าค่ะ เกรงใจท่าน”

“ไม่ต้องเกรงใจหรอก คุณแม่ยินดีเสมอแหละ”

“อืม...ฉันขอเรียนให้มีพื้นฐานก่อนดีกว่าค่ะ เวลาไปเรียนกับท่านจะได้ไม่เอะอะจนท่านรำคาญเอานะค่ะ”

(ช่อนกลืน, 2562, หน้า 230-231)

จากข้อความข้างต้น เป็นตอนที่ลออจันทร์พูดบ่นหอมหลวงภูธนศัยคนรักของเธอเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เขามารับเธอไปวังจุฑาเทพในช่วงเวลากลางวัน เนื่องจากเธอติดภารกิจเกี่ยวกับแผนการขโมยสร้อยอัญจนาจักระ เธอเลือกที่จะนำการเรียนรู้งานครัวมาใช้เป็นข้ออ้างในการหลีกเลี่ยง ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่เขา แสดงให้เห็นว่าลออจันทร์เองก็ทราบดีว่าถึงแม้คนรักและครอบครัวของเขจะไม่ยึดติดกับความเป็นแม่ศรีเรือนมากนัก แต่พวกเขาก็คาดหวังว่าเมื่อเธอมาเป็นสะใภ้ก็ต้องเรียนรู้ความเป็นแม่ศรีเรือนไว้บ้าง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของลออจันทร์ต่อความเป็นแม่ศรีเรือนว่าเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้หญิง ถึงแม้ผู้หญิงจะมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะก็ตาม แต่ก็ได้ช่วยให้ได้รับการยอมรับเท่ากับการเป็นแม่ศรีเรือน

1.2) ตัวละครยึดติดในตอนต้นแต่ผ่อนคลายในตอนท้าย หมายถึง การที่ตัวละครวัดคุณค่าผู้หญิงจากคุณสมบัติความเป็นแม่ศรีเรือนในนวนิยายชุดแรก *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* แต่มาผ่อนคลายลงในนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* ซึ่งแนวคิดนี้พบในตัวละคร

ย่าอ่อนหรือทวดอ่อน ผู้เป็นน้องสาวของหม่อมย่าของเหล่าคุณชายทั้ง 5 แห่งจุฑาเทพ ซึ่งในอดีตเธอได้ให้คุณค่ากับความเป็นแม่ศรีเรือนอย่างเคร่งครัด และมีทัศนะว่าผู้หญิงที่จะเข้ามาเป็นสะใภ้จำเป็นที่จะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือน เห็นได้จากการที่ในอดีต ย่าอ่อนให้การยกย่องชื่นชมหม่อมหลวงเกษราและปรารภนามาเป็นสะใภ้ เพราะเธอเป็นผู้หญิงที่มีความเพียบพร้อม ทั้งในด้านของฐานะทางสังคม กิริยามารยาทงดงาม พุดจาไพเราะ แต่งกายสุภาพเรียบร้อย และมีการวางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ มีความเป็นแม่ศรีเรือนในระดับสูง หญิงสาวที่จะมาเป็นสะใภ้ถ้าไม่ได้เป็นคนในตระกูลเทพพรหม และไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือนก็จะถูกตำหนิและไม่ได้รับการยอมรับ ตัวอย่างเช่น ตัวละครสร้อยฟ้า ภรรยาของหม่อมราชวงศ์รัชชานนท์ที่จะเห็นได้ว่าในตอนแรกย่าอ่อนไม่ได้ให้การยอมรับเพราะเห็นเป็นแค่ชาวป่าที่ไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือน หรือในกรณีของตัวละครกรองแก้ว ภรรยาของหม่อมราชวงศ์พุดทิพย์ก็ไม่ได้ได้รับการยอมรับจากย่าอ่อนในตอนแรกเช่นเดียวกัน แต่เพราะความเป็นแม่ศรีเรือนของเธอซึ่งมีส่วนช่วยให้ย่าอ่อนยอมรับในที่สุดแต่ในนวนิยายชุด *ดวงใจเทพพรหม* จะเห็นได้ว่าย่าอ่อนที่ดำรงสถานภาพกลายเป็นทวดอ่อนยังคงให้ความสำคัญกับความเป็นแม่ศรีเรือนอยู่ แต่ไม่ได้เคร่งครัดเหมือนในอดีต จากการศึกษาพบทัศนคติของทวดอ่อนต่อความเป็นแม่ศรีเรือนเปลี่ยนแปลงไปใน 2 กรณี ดังนี้

1.2.1) กรณีที่เหลนชายยังไม่มีคนรัก ในนวนิยายแสดงให้เห็นว่า ทวดอ่อนที่ยังคงยึดติดความเป็นแม่ศรีเรือนและนำมาใช้ตั้งเป็นคุณสมบัติในการสรรหา หญิงสาวที่มาเป็นภรรยาของเหลนชาย ดังจะเห็นได้จากการที่เธอปรารภนาให้เหลนชาย ได้แต่งงานกับบุตรสาวทั้งสองของหม่อมหลวงเกษรา ดังข้อความตัวอย่าง

“ผมยังไม่เจอผู้หญิงที่ถูกใจเลยครับ” อศิรปด

“ก็หนูซุขิสสา ลูกของเกษราละ เธอเก่งและนิสัยดี ถ้าแต่งงานกัน พ่อกับแม่ก็คงจะมีความสุข”

(ณารา, 2562, หน้า 132)

“คุณสรุจคงจำได้ ก่อนเดินทางไปอิตาลี คุณสรุจได้เข้ามา กราบลาทวด ทวดได้ขอคุณสรุจไว้เรื่องหนึ่ง นั่นคือเรื่องของพรชีวา คุณสรุจรู้ว่าทวด ถูกชะตาเธอยิ่งนัก นอกจากกิริยามารยาทอันงดงาม นุ่มนวลเป็นกุลสตรีทุกกระเปียดนี้

สมกับที่เกสรอบรมสั่งสอนมาอย่างดี เธอยังมีความมั่นใจแบบสาวสมัยใหม่และมีความสวยที่ตำแหน่งคทากรของมหาวิทยาลัยเป็นเครื่องยืนยันมาแล้ว...”

(ร่มแก้ว, 2562, หน้า 18)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าทวดอ่อนปรารถนาให้หม่อมหลวงอสิริบุตรชายคนโตของหม่อมราชวงศ์ธราธร และหม่อมหลวงสรุบุตรชายคนเดียวของหม่อมราชวงศ์ปวรจุได้แต่งงานกับชาลิสาและพรชีวาบุตรสาวทั้งสองของหม่อมหลวงเกษรา เพราะหญิงสาวทั้งสองนอกจากทายาทเทวพรหมสายตรงของหม่อมราชวงศ์เทวพันธ์แล้ว ยังเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อมในทุกด้าน ทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะความเป็นแม่ศรีเรือนที่ได้รับการถ่ายทอดจากหม่อมหลวงเกษราผู้เป็นมารดาเป็นอย่างดี

1.2.2) กรณีที่เหลนชายมีคนรักอยู่แล้ว ในนวนิยายแสดงให้เห็นว่าหากหญิงสาวคนรักของเหลนชายขาดความเป็นแม่ศรีเรือน ทวดอ่อนก็ไม่ได้นำเอาคุณสมบัติดังกล่าวมาใช้พิจารณาหญิงสาวเหมือนตอนที่ตนเองกระทำในรุ่นพ่อแม่ของเหลนชาย ดังข้อความตัวอย่าง

“เอ่อ...คะ...คือ...ฉันหมายถึง ฉันไม่ใช่กุลสตรีนะคะ ทำอาหารก็ไม่เก่ง งานบ้านงานเรือนก็ไม่เอาไหน บางทีฉันอาจไม่เหมาะกับหม่อมก็ได้ค่ะ”

“โอ๊ย จะห่วงอะไร” ทวดอ่อนโพล่งขึ้น

“เรื่องพวกนั้นมันฝึกมันสอนกันได้ ป้าอาของคุณกุลิ ตอนมาที่นี่ใหม่ ๆ กะเปิบกะป้าอย่างกับอะไรดี เดียวนี้เป็นไง เพียบพร้อมไปทุกอย่าง ไม่ใช่ฝีมือทวดหรอกหรือ”

(ช่อนกลั่น, 2562, หน้า 250)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของทวดอ่อนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เคยยึดติดความเป็นแม่ศรีเรือนในรุ่นหลาน แต่ในรุ่นเหลนทัศนคติต่อการเป็นแม่ศรีเรือนเกิดผ่อนคลายลง กล่าวคือ ไม่ได้นำความเป็นแม่ศรีเรือนมาใช้ในการยอมรับเหลนสะใภ้ แต่ให้การยอมรับพวกเธอจากเหตุผลประการอื่นอย่างใดก็ตาม ทวดอ่อนก็ยังคงที่จะให้เหลนสะใภ้จำเป็นต้องเรียนรู้ความเป็นแม่ศรีเรือนภายหลังจากมารดาของฝ่ายชายนั่นเอง

2) ไม่ได้ยึดติดกับการเป็นแม่ศรีเรือน

หมายถึง การที่ตัวละครไม่ได้คาดหวังว่าผู้หญิงทุกคนต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือน เป็นคุณสมบัติติดตัวมาตั้งแต่แรก จากการศึกษาพบทัศนคติที่มีต่อความเป็นแม่ศรีเรือน ในนวนิยายชุดดวงใจเทวพรหมที่เกิดความเปลี่ยนแปลง ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

2.1) ตัวละครไม่ได้ติดอย่างต่อเนื่อง หมายถึง การที่ตัวละครไม่ได้วัดคุณค่า ผู้หญิงจากคุณสมบัติความเป็นแม่ศรีเรือนตั้งแต่ในนวนิยายชุดแรก *สุภาพบุรุษจุฑาเทพ* ต่อเนื่องมาจนถึงนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* ดังจะเห็นได้จากทัศนคติของครอบครัว ฝ่ายชาย ได้แก่ หม่อมราชวงศ์รัชชานนท์และสร้อยฟ้า บิดามารดาของหม่อมหลวง ภูวนศที่มีต่อลออจันทร์หญิงสาวคนรักของบุตรชาย ดังข้อความตัวอย่าง

“ทำอาหารเป็นไหมละ” ผู้เป็นพ่อเอ่ยถาม

“ไม่เป็นค่ะ” ลออจันทร์ยิ้มแหย่ ขัดเขินที่ไม่เคยเรียนรู้การเป็นแม่ศรีเรือน เพราะจดจ่อแต่เรื่องการเรียนอยู่ตลอดเวลา

“ไม่มีใครเป็นตั้งแต่เกิดหรอก” สร้อยฟ้าเอ่ยขึ้นด้วยน้ำเสียงอาทร

“มันต้องหัดต้องพัฒนาฝีมือกันไป นี่กว่าฉันจะทำได้ขนาดนี้ก็ถูกทวดอ่อน เคียวกร่ำเสียแทบแย่”

“ว่าง ๆ ก็ให้เจ้าภูรับมาเรียนทำอาหารที่นี้ก็ได้เนะ” รัชชานนท์เอ่ยชวน

“หนูคงไม่กล้ารับกวนหรือค่ะ”

“โอ๊ย กงกวนอะไรกัน ฉันทินดินะ”

“ขอบคุณคุณท่านที่กรุณานะคะ” ลออจันทร์ยกมือไหว้อย่างซาบซึ้งใจ แต่คิดในใจว่าคงไม่ได้มาตามคำชวน

(ช่อนกลิ่น, 2562, หน้า 144)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของหม่อมราชวงศ์ รัชชานนท์และสร้อยฟ้าที่ไม่ได้ยึดติดกับการเป็นแม่ศรีเรือนของผู้หญิง ทั้งนี้เป็นเพราะ ประสบการณ์ในอดีตที่ตัวละครสร้อยฟ้าก็เป็นผู้หญิงที่ขาดคุณสมบัติของการเป็น แม่ศรีเรือน เพราะเติบโตและถูกเลี้ยงดูโดยบิดาที่เน้นการสอนในเรื่องของทักษะ การดำรงชีวิตให้อยู่รอดท่ามกลางป่าที่มีแต่ภัยอันตราย ในช่วงแรกที่หม่อมราชวงศ์ รัชชานนท์พาสร้อยฟ้าเข้ามาอยู่ในวังจุฑาเทพ เธอก็ได้รับการตำหนิและการไม่ยอมรับ

จากหม่อมย่าเอียดและย่าอ่อนที่คาดหวังว่าสะใภ้ตระกูลจุฑาเทพจะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือน แต่ท้ายที่สุดเมื่อสร้อยฟ้าเข้ามาเป็นสะใภ้จุฑาเทพ เธอก็ได้รับการฝึกฝนและถูกเคี่ยวเข็ญจากย่าอ่อนจนเธอกลายเป็นผู้หญิงที่เก่งในเรื่องของงานบ้าน งานเรือน และงานครัว จึงทำให้สร้อยฟ้าเข้าใจความรู้สึกของลออจันทร์คนรักของบุตรชายเป็นอย่างดี

การที่หม่อมราชวงศ์รัชชานนท์ เข้าใจลออจันทร์และไม่ได้ตัดสินเธอจากความเป็นแม่ศรีเรือน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในอดีตสร้อยฟ้าภรรยาของเขาที่เคยไม่มีคุณสมบัติหรือความสามารถในการครัว แต่เมื่อได้รับการฝึกฝนจากย่าอ่อน ทำให้เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ตรงข้าม เป็นมารดาที่เลี้ยงดูหม่อมหลวงภูธเนศและหม่อมหลวงกัณฐิกาได้เป็นอย่างดี และยังเป็นภรรยาที่คอยปรนนิบัติเขาได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง อีกทั้งยังมีบทบาทในการช่วยเหลืองานบริษัทของเขาอีกด้วย ทั้งสองจึงเห็นว่าคุณสมบัติของแม่ศรีเรือนเป็นสิ่งที่สามารถฝึกฝนกันได้

นอกจากนี้ยังพบว่า หม่อมหลวงภูธเนศ ผู้เป็นบุตรชายเองก็เช่นเดียวกันที่ไม่ได้ตัดสินผู้หญิงจากความเป็นแม่ศรีเรือน เห็นได้จากเมื่อตอนที่เขาเกิดความสนใจในตัวลออจันทร์ และได้มาทราบในภายหลังว่าเธอเป็นผู้หญิงที่ไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือนดังข้อความตัวอย่าง

“แล้วคุณล่ะ ทำอาหารเป็นไหม”

“ทำเป็นแต่เมนูไข่คะ ไข่เจียว ไข่ดาว ไข่ตุ๋น” เธอยิ้มเขิน ๆ “ที่ออฟิตเมนต์ไม่อนุญาตให้ทำอาหารคะ ส่วนใหญ่ก็ซื้อข้าวห่อมากินกัน”

(ช่อนกลืน, 2562, หน้า 95)

ภูธเนศยังกับความคิดของเธอ “ความจริงไปเรียนกับคุณแม่ก็ได้นะ คราวก่อนท่านก็บอกอย่าไปไหนหรือว่าให้คุณเข้าไปเรียนทำอาหารกับท่านได้ทุกเมื่อ”

“อย่าดีกว่าคะ เกรงใจท่าน”

“ไม่ต้องเกรงใจหรอก คุณแม่ยินดีเสมอแหละ”

“อืม...ฉันขอเรียนให้มีพื้นฐานก่อนดีกว่าคะ เวลาไปเรียนกับท่านจะได้ไม่เอะอะจนท่านรำคาญเอานะคะ”

(ช่อนกลืน, 2562, หน้า 230-231)

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงทัศนคติของหม่อมหลวงภูวนศที่มีต่อความเป็นแม่ศรีเรือนว่าเป็นคุณสมบัติที่ไม่จำเป็นต้องมีติดตัวผู้หญิงทุกคนมาตั้งแต่แรก เพราะเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้และฝึกฝนกันได้ภายหลัง ดังจะเห็นได้จากการที่เขามักจะบอกให้ลออจันทร์คนรักอยู่บ่อยครั้งว่าให้ไปเรียนรู้วิธีทำอาหารจากมารดาของเขา

ส่วนในนวนิยายเรื่อง *ขวัญฤทัย* เรื่อง *ใจพิสุทธิ์* และเรื่อง *พรชิวัน* ไม่ได้มีการกล่าวถึงทัศนคติต่อการเป็นแม่ศรีเรือนของตัวละครเอกหญิงทั้งสามตัวละคร อาจสรุปได้ว่า ครอบครัวของฝ่ายชายนั้นไม่ยึดติดกับความเป็นแม่ศรีเรือน แต่ให้การยอมรับฝ่ายหญิงที่เกิดจากความเข้าใจในความรักของบุตรชายและหญิงคนรัก ดังข้อความตัวอย่าง

“แล้วลูกละจะได้เจอผู้หญิงที่ถูกใจบ้างหรือยัง”

ฉัตรเกล้านี้ เขาเคยตอบปฏิเสธ แต่หลังจากเหตุการณ์วันนั้นเขาก็มั่นใจในความรู้สึกของตน เขาชอบแม่ค้าสาว เพียงแต่ไม่รู้ว่าหล่อนคิดเช่นไรเท่านั้น

“ผมได้พบผู้หญิงคนหนึ่ง เธอเป็นคนน่ารักมากครับ เก่ง ฉลาด ขยัน เอาไว้มีโอกาสผมจะพาเธอมากราบคุณแม่นะครับ”

กรองแก้วลูบผมลูกชาย ดึงไหล่เข้ามากอดแล้วคลี่ยิ้ม “ได้จ้ะ แม่จะรอนะจ๊ะ”

(แก้แค้น, 2562, หน้า 361)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่ากรองแก้วมารดาของหม่อมหลวงฉัตรเกล้าไม่ได้ให้การยอมรับขวัญฤทัยหญิงคนรักของบุตรชายจากความเป็นแม่ศรีเรือน แต่เป็นการยอมรับที่เกิดจากความเข้าใจในความรักของบุตรชายและหญิงคนรัก

“พวกเราในฐานะแม่และพ่อ เรารักคนที่ลูกรัก ขอเพียงแค่เธอรักลูกของเราด้วย และเป็นคนดี นั่นก็พอแล้วค่ะ”

“อันที่จริงว่าที่ลูกสะใภ้ของผมเป็นยิ่งกว่าคนดินะครับ เธอเรียนเก่ง ได้เกียรตินิยมด้วย เป็นครูที่ดี ลูกบุญธรรมของผมก็เรียนอยู่ในห้องของเธอ ผมดีใจที่หม่อมจรรย์เลือกเธอ”

(แพร่พันธุ์, 2562, หน้า 428)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นได้ว่าเพียงขวัญและหม่อมราชวงศ์ธรรมาภรณ์และบิดาของหม่อมหลวงธรรมาภรณ์ให้การยกย่องและชื่นชมใจพิสุทธิ์หญิงคนรักของบุตรชาย โดยยึดลักษณะนิสัยของเธอและความรักของบุตรชายกับหญิงคนรักเป็นหลัก รวมทั้งคุณสมบัติอื่น ๆ ได้แก่ การศึกษา และการประกอบอาชีพ มากกว่าการให้ความสนใจเรื่องความเป็นแม่ศรีเรือน

“ฉันรักชีวันตั้งนานแล้ว ถ้าไม่รัก คงไม่ขอร้องให้พ่อแม่ของฉันไปสู่ขอชีวันจากแม่กระดินตั้งแต่สองปีก่อนหรอก”

(ร่มแก้ว, 2562, หน้า 355)

“ตอนนี้มาถึงความรักของลูก ฉันก็ยอมแพ้ไม่ได้เหมือนกันค่ะ”

“เอาสิ คุณไปไหน ผมก็ไปด้วย จะสูงสุดของยุโรปหรือลึกสุดในป่าแอฟริกา เราก็ไปกันมาแล้วไม่ใช่หรือ กับแค่สวนยางทำไมจะลุยไม่ได้”

หม่อมราชวงศ์ปวรจุลอดเสื้อคลุมออก ทางขึ้นคลุมศีรษะของทั้งคู่ แล้วมุ่งหน้าเดินเคียงกันไปท่ามกลางสายฝน “บอกไว้ก่อนนะค่ะ ถ้าวันนี้ไม่ได้ลูกสะใภ้ ฉันไม่ยอมถอยแน่ค่ะ”

(ร่มแก้ว, 2562, หน้า 335)

จากข้อความข้างต้น เป็นตอนที่หม่อมหลวงสรุจแจ้งให้หม่อมราชวงศ์ปวรจุลและวรรณสาส์นเป็นบิดามารดาของเขาได้ทราบว่าการให้ท่านทั้งสองไปสู่ขอพรชีวันให้แก่เขา ทั้งสองจึงเดินทางไปสู่ขอพรชีวันให้แก่บุตรชายในทันทีอย่างไม่มีข้อแม้ แม้ว่าจะต้องเจอกับลมพายุที่เป็นอุปสรรคในการเดินทาง แต่ก็ไม่ลดละความพยายามเพื่อความสุขของบุตรชายอันเป็นที่รักยิ่ง จะเห็นได้ว่าบิดามารดาของหม่อมสรุจไม่นำเอาความเป็นแม่ศรีเรือนมาใช้ในการรับยอมพรชีวันในฐานะสะใภ้ เป็นการยอมรับที่เกิดจากความเข้าใจในความรักของบุตรชายและหญิงคนรัก

2.2) ตัวละครไม่ยึดติดในตอนต้นแต่ยึดติดในตอนท้าย หมายถึง การที่ตัวละครไม่ได้วัดคุณค่าผู้หญิงจากคุณสมบัติความเป็นแม่ศรีเรือนในตอนต้นเรื่อง แต่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในตอนท้าย คือ หม่อมหลวงอศิร เห็นได้จากการที่เขาเกิดความรู้สึกที่ดีต่อจุจ้อปรสจากความประทับใจต่อเรื่องราวในอดีตของหญิงสาว และเมื่อเขาได้มาทราบภายหลังว่าจุจ้อปรสไม่มีความเป็นแม่ศรีเรือน เขาก็ยังคงมีความรู้สึกที่ดีต่อจุจ้อปรสอยู่เช่นเดิม และยังคงคาดหวังว่าเขาจะได้กลายมาเป็นคนรักของเขา ดังข้อความตัวอย่าง

“ฟ้าทำอาหารไม่ค่อยเก่งเท่าไรหรอกค่ะ แต่ทำอะไรง่าย ๆ เท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นเมนูไข่ ทานกันตาย” เธอหัวเราะ “พอไปอยู่กรุงเทพฯ ก็ฝากท้องกับครัวของอา ที่เน้นอาหารภาคกลาง นาน ๆ ถึงจะทานอาหารเหนือที เพราะอาเป็นคนกรุงเทพฯ พอทำอาหารเหนือบางอย่างได้ แต่ส่วนใหญ่ก็ดัดแปลงมากกว่าค่ะ”

(ณารา, 2562, หน้า 191)

เมื่อเขาผิดหวังจากจุ๊อัสพร เขาก็เริ่มที่จะหันมาสนใจชาลิสาตามที่คนในครอบครัวจู่หาเทพคาดหวังให้ทั้งคู่ได้แต่งงานกัน นอกจากการทำตามความปรารถนาของคนในครอบครัวแล้ว เขาก็พิจารณาแล้วว่าชาลิสาเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อมและสมบูรณ์แบบ รับผิดชอบการทำงานในบ้านและนอกบ้านได้เป็นอย่างดี เธอสามารถที่จะเป็นภรรยาที่ดีให้แก่เขาและเป็นมารดาที่ดีให้แก่บุตรของเขาได้ ดังนั้นเขาจึงจะเริ่มที่จะเปิดใจให้กับชาลิสาในฐานะคนรัก ดังข้อความตัวอย่าง

“ชอบใจมากนะที่เป็นห่วง แต่พี่คิดว่าพี่คงไม่โชคดียขนาดนั้น และลิสา คงจะเป็นเพื่อนคู่คิดที่ดีได้ และเป็นภรรยาที่เพียบพร้อมทุกอย่างที่ผู้ชายคนหนึ่งจะหาได้”

(ณารา, 2562, หน้า 426)

จากข้อความข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าความเป็นแม่ศรีเรือนก็ยังคงเป็นคุณสมบัติของผู้หญิงที่สามารถนำมาใช้มัดใจฝ่ายชายได้ จะเห็นจากทัศนคติของหม่อมหลวงอศิรว่าการแต่งงานไม่จำเป็นจะต้องมาจากความรักเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มาจากการที่ชาลิสาคุณสมบัติความเป็นแม่ศรีเรือน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นได้ว่า ทัศนคติทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวต่างก็สะท้อนให้เห็นถึงระบบชายเป็นใหญ่ที่ยังคงไหลเวียนและฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทยด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทัศนคติที่ 1 ที่เป็นการบังคับให้ผู้หญิงคอยดูแลปรนนิบัติรับใช้ผู้ชาย หรือแม้กระทั่งทัศนคติที่ 2 ถึงแม้ว่าจะไม่ได้นำเอาความเป็นแม่ศรีเรือนมาใช้วัดคุณค่าผู้หญิง แต่ท้ายที่สุดก็ยังคงคาดหวังให้ผู้หญิงจำเป็นต้องเรียนรู้การเป็นแม่ศรีเรือน โดยจะต้องฝึกฝนงานบ้าน งานเรือน และงานครัวจากมารดาของฝ่ายชายในเวลาต่อมา แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มด้านบทบาทของผู้หญิงที่จะต้องรับภาระที่หนักขึ้น คือต้องรับผิดชอบภาระงานในบ้านและงานนอกบ้านไปพร้อมกัน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการที่

ผู้หญิงเริ่มมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งการศึกษาและการประกอบอาชีพนั้นว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงได้รับการชื่นชมและยอมรับ จากเดิมที่เคยมองว่าผู้หญิงที่เพียบพร้อมสมบูรณ์แบบจะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือนและมีความประพฤติที่งดงามตามแบบฉบับกุลสตรีไทย แต่ในยุคนี้ผู้หญิงไม่จำเป็นที่จะต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือนเป็นคุณสมบัติติดตัวก็ได้รับคำชื่นชมและการยอมรับเช่นเดียวกัน สำหรับนิยามของ “ผู้หญิงดี” “ผู้หญิงเก่ง” ในยุคนี้คือ การเป็นผู้หญิงที่เก่งทั้งเรื่องงานในบ้านและงานนอกบ้าน กล่าวคือ จะต้องเก่งในด้านของวิชาการ มีการศึกษา มีการประกอบอาชีพเป็นของตัวเอง ในขณะเดียวกันก็ยังต้องมีความเป็นแม่ศรีเรือนร่วมด้วย สอดคล้องกับ ศรีหทัย เวลล์ (2561, หน้า 78-79) ที่ได้กล่าวว่า ในบางครอบครัวทั้งสามีและภรรยาต่างก็ต้องออกไปทำงานหาเงินมาเพื่อใช้เลี้ยงดูครอบครัวเช่นเดียวกัน ในขณะที่ภาระงานในบ้านก็ยังคงเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องรับผิดชอบดูแล ผู้หญิงยังคงต้องแบกรับภาระความรับผิดชอบต่อภาระงานในบ้านมากกว่าผู้ชาย ซึ่งความแปรเปลี่ยนบทบาทดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด ความเชื่อต่อความเป็นหญิงในอนาคต

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเพศภาวะ (gender) นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการกำหนดบทบาทระหว่างทั้งสองเพศ ซึ่งความเป็นแม่ศรีเรือนนั้นเป็นหนึ่งในบทบาททางเพศที่สังคมไทยได้กำหนดให้แก่เพศหญิง เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงได้รับคำชื่นชมและการยอมรับจากสังคม ดังนั้นผู้หญิงไทยจึงได้รับการฝึกฝนในเรื่องงานบ้าน งานเรือน และงานครัวมาตั้งแต่เด็ก แต่ในระยะต่อมาความคาดหวังต่อการเป็นแม่ศรีเรือนของผู้หญิงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป จากที่เคยให้ความสำคัญและถือเอาเป็นคุณสมบัติประการสำคัญของผู้หญิงไทยทุกคน จึงจะถือได้ว่าเป็นผู้หญิงที่เพียบพร้อมและสมบูรณ์แบบมีความเหมาะสมกับการเป็นมารดาและภรรยา แต่ในยุคนี้การเป็นแม่ศรีเรือนถูกลดความสำคัญลง ทั้งนี้เป็นผลมาจากเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมไทยในหลายด้าน รวมไปถึงด้านสถานภาพและบทบาทระหว่างเพศหญิงและเพศชายด้วย จากเดิมนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาททางเพศในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมแบบชายเป็นใหญ่ เป็นในลักษณะบทบาทหญิงชายแบบดั้งเดิม (traditional gender roles) ตามแนวคิดของ Hurlock (1978) ที่เชื่อว่าบทบาทหญิงชายถูกกำหนดเนื่องจากความแตกต่างทางเพศสรีระ โดยผู้ชายมีบทบาทเป็นผู้นำ ทำหน้าที่ออกไปทำงานเลี้ยงดูครอบครัว ในขณะที่ผู้หญิงมี

บทบาทเป็นเพียงผู้ตามและถูกจำกัดให้อยู่แต่ภายในบ้านเท่านั้น แต่ในระยะหลังแนวคิดบทบาทเพศภาวะแบบเสมอภาค (egalitarian gender roles) (Hurlock, 1978) เป็นที่ยอมรับและให้ความสนใจในวงกว้าง ซึ่งเป็นแนวคิดที่ยอมรับว่าหญิงชายนั้นมีความเท่าเทียมกัน บทบาทของหญิงชายไม่มีความแตกต่างและไม่ตายตัว สามารถปรับเปลี่ยนได้ จึงส่งผลให้เกิดการแปรเปลี่ยนบทบาททางเพศระหว่างเพศหญิงและเพศชายนั่นเอง สอดคล้องกับคำกล่าวของวาลี ชันธวาร์ (2547, หน้า 24-40) ที่ได้กล่าวว่าเมื่อแนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางเพศเริ่มแพร่เข้าสู่สังคมไทย ส่งผลให้บทบาทหญิงและชายเกิดความเปลี่ยนแปลง เกิดการสลับบทบาทระหว่างทั้งสองเพศขึ้น โดยผู้หญิงมารับภาระงานต่าง ๆ ของผู้ชาย หรือผู้ชายมารับบทบาทดูแลบ้านเรือนเลี้ยงบุตร ที่เคยเป็นบทบาทของผู้หญิง

อนึ่ง การที่บทบาทของผู้หญิงในสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมนั้นเป็นผลมาจากความเสมอภาคทางเพศหรือความเท่าเทียมระหว่างเพศ (gender equality) ที่จะเห็นได้ว่าในระยะหลังผู้คนในสังคมเริ่มต้นตัวและให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว โดยความเสมอภาคทางเพศนั้น หมายถึง การที่เพศชายและเพศหญิงมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงบทบาทของตนเองต่อสังคมได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ต้องอยู่ภายในกรอบที่เหมาะสม ความเสมอภาคทางเพศถือได้ว่าเป็นเรื่องของมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะที่มีสิทธิในความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน เมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในสังคมไทย ส่งผลให้สภาพสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น มีการปรับปรุงค่านิยมหลายประการให้สอดคล้องกับความเป็นสากล ซึ่งความเสมอภาคทางเพศหรือความเท่าเทียมทางเพศเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการเรียกร้องให้มีการแก้ไข และสามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขได้หลายประเด็น

ภาพรวมของนวนิยายชุด *ดวงใจเทวพรหม* สะท้อนให้เห็นว่า การที่ผู้หญิงมีบทบาททางเพศที่เริ่มจะเท่าเทียมกับผู้ชายมากขึ้นนั้นส่งผลให้ความคาดหวังต่อความเป็นแม่ศรีเรือนซึ่งเคยเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่สำคัญสำหรับผู้หญิงไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย กล่าวคือ ความเป็นแม่ศรีเรือนถูกลดความสำคัญลงในระยะหลังสังคมไทยไม่ได้ให้ความสำคัญกับความเป็นแม่ศรีเรือนเช่นเดียวกับในอดีต เนื่องจากคุณสมบัติดังกล่าวเป็นการกดทับศักยภาพและพื้นที่ของผู้หญิง แต่พบว่าการศึกษาและการประกอบอาชีพได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างคุณค่าให้แก่ผู้หญิง

แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่แปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาถึงบทบาททางเพศของผู้หญิงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อช่วยทำให้เห็นถึงแนวโน้มสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ผู้วิจัยควรศึกษาสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในด้านต่าง ๆ จากนวนิยายเรื่องอื่น ๆ ที่เขียนขึ้นหรือมีฉากหลังอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2530-2540 เพื่อแสดงให้เห็นมุมมองต่อสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงที่หลากหลายและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- แก้แถม. (2562). *ขวัญฤทัย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- กฤตยา อาชวนิจกุล. (2554). *เพศวิถีที่กำลังเปลี่ยนไปในสังคมไทย: Sexuality transition in Thai society ในประชากรและสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จินตนาถ กลัดวัง. (2545). *การสร้างความหมาย “ครัว” ในนิตยสารครัวและนิตยสารแม่บ้าน*. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวารสารสนเทศ, คณะนิเทศศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาติชาย มุกสง. (2558). จากแม่ศรีเรือนถึงแม่บ้านทันสมัย: การต่อสู้ทางศีลธรรมผ่านแม่บ้านหลังปฏิวัติ 2475 ถึงทศวรรษ 2500. *ชุมนุมทางอินโดจีนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 4(7), 95-113.
- ช่อนกลิ่น. (2562). *ลออจันทร์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ณารา. (2562). *ดุจอัปสร*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ทัศนวิทย์ ศรีมันตะ. (2557). อาเซียนและเพศภาวะ: การช่วงชิงพื้นที่การแสดงออกของผู้หญิงในประเทศไทย. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 1(1), 47-57.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปาจารย์ ช่วยบุญ. (2560). *สถานภาพและบทบาทของผู้หญิงในนวนิยายชุดสุภาพบุรุษจุฬาเทพ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปาจารย์ ช่วยบุญ. (2561). ภาพสะท้อน “แม่ศรีเรือน” ในนวนิยายชุดสุภาพบุรุษจุฬาเทพ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 14(1), 117-142.
- แพรณัฐ. (2562). *ใจพิสุทธิ์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ร่มแก้ว. (2562). *พรซีวัน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วาลี ชันธุวาร. (2547). วาทกรรมผู้หญิงไทยกับความแปรเปลี่ยน. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 21(2), 24-40.

- ศรีหทัย เวลล์ส. (2561). เสน่ห์ปลายจวัก ผัว (ฝรั่ง) รัก ผัว (ฝรั่ง) หลง: การปรุงแต่งตัวตนของผู้หญิงไทยในวิถีการดำเนินชีวิตคู่ต่างวัฒนธรรม, *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 26(50), 69-96.
- สายสมร เณตรองการ. (2529). *สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทย (ในช่วงปี พ.ศ. 2475-2493) ในนวนิยายของ ดอกไม้สด และ ก. สุรางคนางค์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรทัย เพี้ยยุระ. (2560). *วรรณกรรมกับเพศภาวะ: Literature and gender*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Hurlock, E. B. (1978). *Child development* (6th ed.). New York: McGraw-Hill.